

Verenigingsleven en vermaak

BRAM VAN DER SCHUYT

Het dorp Hilversum groeide als kool, maar was in 1907 met 29.000 inwoners nog bescheiden van omvang. Er werd niet alleen door de week maar ook op zaterdag flink gewerkt. Op zondag maakten Hilversummers dan na de kerk graag een wandelingetje. Favoriete bestemmingen bij de kleintjes waren de speeltuinen met doolhof op het Melkhuisje, aan de Bussumergrintweg, het Diergaardepark aan de weg naar 's-Graveland of wat verder weg De Zwaluwenberg aan de Utrechtseweg. Het Diergaardepark had nog een extra attractie: je kon erheen met de paardentram. Maar ook de vaders kwamen aan hun trekken. Hilversum kende vier sociëteiten. Van de katholieke club is weinig meer te achterhalen. In Hotel 'Gooiland' was de sociëteit *Burgerkring* gehuisvest en in Hotel 'Wilhelmina', tegenover het station, *De Harmonie*. Sociëteit 'De Unie' hield domicilie in de voormalige villa van Van Lennep aan de 's-Gravelandseweg die zij twee jaar eerder gekocht had.

Vele Hilversummers vonden elkaar door gemeenschappelijke kerkelijke banden of culturele interesses. Zij vormden verenigingen en daarin vonden zij veel gezelligheid. Ook de politieke stromingen speelden een rol in het sociale leven. Elke politieke partij had haar eigen kiesvereniging, die vooral tot doel had om de partijstandpunten bij haar leden levend te houden. In ons jaar 1907 vonden verkiezingen plaats voor de Provinciale Staten. Bekende Gooise kandidaten waren Geert van Mesdag, Th. Heemskerk en Floris Vos.

De Gooi- en Eemlander volgde die activiteiten op de voet, dat wil zeggen twee maal per week, want de krant verscheen alleen op woensdag en zaterdag. Een eeuw later krijgt de lezer de indruk dat het meer om de bekendheid van de kandidaten ging dan om partijpolitieke vi-

sies. De beschrijvingen in de krant hadden overigens meer weg van 'notulen' dan van journalistieke verslagen. Als het om politieke en kerkelijke ontwikkelingen ging, beperkte de journalist zich door slechts de desbetreffende autoriteit te citeren of ingezonden brieven te publiceren.

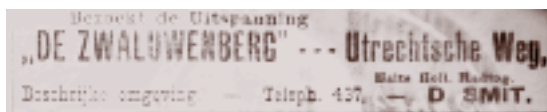
Muziek en muziekgezelschappen

Bij culturele evenementen lag dat anders. De aan de krant verbonden muziek- en toneelrecensenten hadden wel degelijk een eigen mening en die werd onverbloemd geventileerd. Zo vond de recensent de langdurige toejuichingen voor de solisten in een Duits lied tijdens een concert op 25 november *welverdiend!* Maar zijn volgende opmerking was min of meer dodelijk: *Zou het niet beter zijn, dat onze zangverenigingen zich zoo weinig mogelijk wagen aan liederen in vreemde talen? Het duitsch in de 'Hymne an die musik' had hier en daar nog al wat te verduren.* En wat dacht u van dit verslag van een Toonkunst-concert onder leiding van de nu nog steeds bekende Johan Schoonderbeek: *Het mannenkoor was 'zoo, zoo' en de recensent vraagt zich af: wonen alle heeren wel geregeld de repetitiën bij?*

Deze verslagen en advertenties in de krant schetsen een beeld van levendige culturele activiteiten in ons dorp. De letterkundige Joannes Reddingius had in 1903 daarop ingespeeld en samen met pianohandelaar J.M.W. Stoker een concertbureau opgericht, dat culturele avonden

„Hilversumsch Muziekcorps”,
opgericht door
DE VEREENIGING TOT
BEVORDERING v/h. VREEMDELINGENVERKEER
TE HILVERSUM.
Het voorloopig Bestuur der Vereeniging „Hilversumsch Muziekcorps” nodigt belangstellenden, die als
WERKENDE LEDEN
tot genoemde Vereeniging wenschen toe te treden, uit, zich schriftelijk te melden tot **Mr. G. BACCERMAN,**
Secretaris, Torenlaan 12.

Bestaat de Uitspanning
„DE ZWALUWENBERG” --- Utrechtse Weg,
Mits H.H. Rood.
Beschutte omgeving — Teleph. 437. — **D. SMIT.**

Theateringang aan de Herenstraat van schouwburg Hof van Holland. Rechtsboven is nog net het dak van de zaal te zien. In dit concertgebouw traden grote namen op als de Catalaanse cellist Pablo Casals en de toneelspelers Willem Royaards en Eduard Verkade. Andere zalen waren in 1907 'De Harmonie' (nu: City bioscoop) en de zaal van Hotel Jans (thans gesloopt). (coll. Percy Poolman)

organiseerde. Het bureau wist al spoedig interessante musici en voorstellingen naar Hilversum te halen. In het Concertgebouw aan de Herenstraat hoek Kerkbrink trad zelfs Pablo Casals op. De Spaanse cellist was toen al wereldberoemd, maar had kennelijk de weg naar ons dorp weten te vinden. Hilversummers met goede stem en muzikale ambities konden onderdak vinden in een groot aantal gezelschappen die ook geregeld publieke uitvoeringen gaven. De koren en orkesten waren vaak keurig binnen kerkelijke scheidslijnen geordend. Het Christelijk Vrouwenkoor 'Mirjam' en de Christelijke Zangvereniging 'Soli Deo Gloria' hadden een duidelijke protestantse signatuur. Hilversumse katholieken zongen in de

R.K. Zangvereniging 'Sint Gregorius' en speelden trompet in het Fanfare-orkest *Leo*. Religieus neutraal waren de Vereniging Hilversumsch Gemengd Koor, het Hilversumsch Mannenkoor 'Apollo' onder directie van H.F. Andriessen, en de Hilversumse afdeling van de Maatschappij ter Bevordering der Toonkunst onder leiding van haar directeur Kees (C.) Andriessen, een andere telg uit die muzikale familie. De Zangvereniging 'Kunst na Arbeid' stond onder leiding van Jacob Hamel, die in de jaren '30 nationaal bekend zou worden als dirigent van AVRO's kinderkoor. Dirigent F.J. Odijk leidde het in 1900 opgerichte Harmoniekorps 'Wilhelmina'. Veel ouder was het Muziekkorps der dienstdoende Schutterij. Evenals bij het Hilversum Mannenkoor was H.F. Andriessen de dirigent, maar hij heette hier Kapelmeester. De schutterij werd in 1907 opgeheven en onze krant vroeg zich af hoe het muziekkorps zelfstandig in leven kon worden gehouden.

Kwartetten

Nationale koorwedstrijden waren voor de deelnemers aan zo'n concours een hoogtepunt. *Orpheus* uit Utrecht was de nationale top maar het plaatselijke *Apollo* had ook een uitstekende reputatie. Dit Hilversumse koor had een originele formule ontwikkeld voor het houden van een 'onderlinge wedstrijd'. Binnen het koor vormden zich dan groepjes van vier zangers die in een clubcompetitie gingen 'kwartetten'. Elk kwartet mocht zelf het repertoire bepalen maar moest één verplicht nummer zingen. Voor de jaarlijkse 'kwartetwedstrijd' op 11 september had *Apollo's* dirigent Cornelis Galesloot als verplicht nummer een speciale compositie geschreven: 'Sta pal mijn dierbaar Vaderland'.

De eerste filmvoorstellingen

Er was in het Concertgebouw overigens nog meer te beleven dan muziek. Wat dacht u van de gebroeders Alberts uit Parijs, *Alberts-frères* dus, met hun 'bioscope', die op een scherm bewegende beelden vertoonden? Op zaterdag 9 maart gaven zij vijf uitvoeringen en brachten zij de beelden van de veerboot 'Berlin' die twee weken eerder voor Hoek van Holland was vergaan. Die scheepsramp had een schok door het land doen gaan en het Concertgebouw zat met deze voorstelling dus boven op het nieuws.

CONCERTZAAL „DE HARMONIE“.
ZONDAG 13 en MAANDAG 14 OCTOBER
HUTTENGEWONE VOORSTELLINGEN
 van LE GRAND en Co.

Theatrograph,
 VERBETERDE CINEMATOGRAF.

CEEN TRILLING. CEEN SCHITTERING.
 HET NIEUWSTE OP DIT GEBIED.

Op alle plaatsen in Nederland **ENORM SUCCES.** Door contracten met de grootste firma's van Europa en Amerika is de Directie in staat gesteld het beste op dit gebied te geven.

Plaatsen der plaatsen: 1e rang f 0,75, 2e rang f 0,50, 3e rang f 0,25.

ZONDAG 2 UUR MATINEE.

Kinderen betalen aldaar: 1e rang f 0,40, 2e rang f 0,25, 3e rang f 0,15.

Zondagavond na afloop der Voorstelling Groot Bal onder leiding van een balletmeester.

Advertentie voor twee filmvoorstellingen in 'De Harmonie', op zondagavond met groot bal na onder leiding van een balletmeester. Dit soort rondreizende filmvertoners deden met enige regelmaat Hilversum aan. (G&E 12-10-1907)

Terug naar muziek. Het programma van het abonnementsconcert van Toonkunst op 9 maart omvatte niet minder dan drie composities van directeur Andriessen zelf. Muziek van Van Anrooij, Wagenaar en Smulders maakte er een Hollands avondje van. Toonkunst speelde die avond niet in het Concertgebouw maar in een andere zaal, het Gebouw De Harmonie, ook gevestigd in de Herenstraat, maar dichterbij de Groest, op nummer 12. Deze concertzaal was het jaar daarvoor geopend met een concert van de Hilversumse sopraan Aaltje Noordewier-Reddingius, een concert dat ongetwijfeld door Aaltjes broer Joannes was georganiseerd. Tijdens het Toonkunstconcert van 11 januari had de politie hier nog voor een pijnlijk incident gezorgd. Vlak voor aanvang was een politieagent binnengegaan om te controleren of de reeds aanwezigen hun gemakelijkheidbelasting ten bedrage van 5 cent wel hadden betaald. Die agent heeft het bestaan om enkelen weg te sturen. De gemeente-ontvanger bleek daar achter te zitten en een ander leidde in het zo rustige dorp tot een flinke rel.

Behalve de twee zalen aan de Herenstraat was er ook naast Hotel Jans op de Stationsstraat een goed geoutilleerde zaal voor muziekuitvoeringen. In de zomer trokken de concerten in de open lucht veel belangstelling, op de Kerkbrink voor *Het Hof van Holland* en op Trompenberg voor het *Kurhaus*.

Het Hilversumse muziekleven had niet alleen te maken met grootstedse concurrentie in Utrecht en Amsterdam. Ook concertzaal *Concordia* in Bussum en Hotel *Hamdorff* in Laren weerden zich geducht. Voor een Beethoven-avond had *Concordia* op 23 februari het complete Concertgebouworkest met solisten naar

Concertgebouw-Schouwburg Hilversum.

De Exploitatie van het Concertgebouw-Schouwburg heeft de eer, U mede te deelen, dat evenals vorige jaren, circuleert: een lijst ter inschrijving voor een 10 tal abonnementsvoorstellingen; te geven door de beste toneelgezelschappen in Nederland en door de N. V. Ned. Opera-Comique en Operette-gezelschap, die Sydney Couvreur.

De eerste voorstelling zal vermoedelijk plaats hebben op 5 November a.s.

Abonnementen kunnen ook worden aangevraagd aan het Concertgebouw en aan het Hotel „Hof van Holland“ (Telefoon Nr. 24).

CONCERTZAAL „DE HARMONIE“.
 Vereenigde Toonoolisten. Bestuur: F. DE LA MAR.
ZONDAG 29 SEPTEMBER 1907.
De Roode Brug of De nacht van den 13 September.
 Sematiedrama in 5 bedrijven.
 Entree: 1e rang 1,50 ct., 2e rang 1,00 ct., 3e rang 0,50 ct.
 Opzigt Bureau 7 uur. Aankomst 8 uur.
 Na afloop BAL onder leiding van Balletmeester.

Bussum gehaald. De plaatsen waren niet goedkoop: f1,50 resp. f2,50. *Hamdorff* bracht het Hilversumsche Mannenkoor 'Apollo'. Na afloop zou een extra tram naar Hilversum rijden.

Toneel

Er was niet alleen een gevarieerd aanbod aan muziek, ook toneel was kennelijk zeer populair. Het adresboek van Hilversum vermeldt twee toneelgezelschappen, De Hilversumsche Tooneelvereniging en De Tooneelvereniging 'Excelsior'. Ook het gezelschap *Justus van Maurik* wordt nogal eens genoemd. Verder speelden hier regelmatig de beroepsgezelschappen uit Amsterdam en Utrecht. Zo bracht op donderdag 7 september *Het Koninklijk Nederlandsch Tooneel* uit Amsterdam Schillers toneelstuk 'Maria Stuart' met Theo Mann-Bouwmeester in de hoofdrol. Deze gezelschappen kwamen hier vooral met 'zwaardere stukken', zoals Shakespeare, Molière en Schiller, en lieten het lichtere werk over aan de plaatselijke amateurs. Een toneelavond bestond ook dikwijls uit twee delen. *Justus van Maurik* begon de voorstelling op 6 april met een dramatische schets die als titel had

Met toestemming van de Garanten-Commissie te Laren.

Hilversum - Concertgebouw.
WOENSDAG 17 JULI 1907,
ZOMERSPELEN.

De Heraldt
ELCKERLIC,
 onder leiding van
WILLEM ROJJAARDS en EDUARD VERKADE

Toneelstukken: 1e rang f 1,50; 2e rang f 1,00.
 Kaartverkoop en plaatsopgave: dag, aan het Bureau van het Concertgebouw. Aankomst half 8.

Tooneel.

JUNG-HEIDELBERG.

Operette in 3 bedrijven.
Muziek van C. Millöcker.

Deze representatie was pompeus aangekondigd.

Eén enkele „buitengewone" voorstelling van het Rembrandt-Theatre-Ensemble van Amsterdam. Afscheids-Tournée van Emma Malkowska. Duitsch Operette-Gezelschap. Directie en Regie: A. Saalborn.

„Buitengewoon" was deze Jung-Heidelberg-opvoering in alle opzichten. Buitengewoon onvolledig was het ensemble, buitengewoon schamel de bezetting van het orkest, buitengewoon vals het gezang der koristen, buitengewoon moeilijk de taak van den dirigant die de zaak boven en beneden in toom moest houden, buitengewoon slecht op dreef Emma Malkowska, buitengewoon kwistig de coupures en buitengewoon gering de bijval van het publiek dat vrij talrijk was opgekomen.

Jung-Heidelberg heeft als de meeste operettes een intrigus, die als droog zand aan elkaar hangt, drijft op de luchtige Wiener-walzermuziek, den moppigen dialoog en het spel van twee of drie hoofdpersonen, in casu Leutenant von Vogl (Emma Malkowska), Generaal Basadow (Fritz Dgruber) en Strumpf (Hans Karmel).

Het Wiener-Operette-Ensemble dat onder di-

Als de recensent van *De Gooi- en Eemlander* een voorstelling niet kon waarderen, stak hij dat niet onder stoelen of banken. Tegenwoordig zou een recensent met een dergelijk verslag niet meer weggelaten worden zonder een aanklacht wegens smaad.

‘Onze Jongen’, waarschijnlijk een onvervalste tranentrekker. De avond werd echter besloten met het Kluchtspel in één Bedrijf ‘De twee Bedienden of Het Spook te Middernacht’, zodat de aanwezigen in vrolijke stemming huiswaarts konden keren. Op 23 november speelde *Het Nederlandsch Tooneel* het stuk ‘Gedeballoteerd’ van J.B. Schuil, een Indisch blijspel in drie bedrijven. Deze schrijver is vooral bekend geworden door spannende en populaire jongensboeken, waaronder ‘De Katjangs’, maar kennelijk schreef hij ook blijspelen. De avond werd besloten met een luchtige eenakter die als titel droeg ‘Een Client van Betekenis’. Nog een paar titels van stukken die volle zalen trokken en zorgden voor een avondje met vrolijk amusement: ‘Een zenuwachtige Familie’, ‘De Idioot van het Gebergte’, ‘Blonde Els’ en ‘Wie heeft mijn hoed op?’. Spanning en enige kou-

Fluisterend kwam het over de lippen der toehoorders: „goddelijk” — „schitterend” — „subliem” — „magnifiek” — daverend was het applaus — na de voordracht van elk der nummers, vermeld op het programma van het concert, aan den avond van Zaterdag 11, in den Foyer van het Concertgebouw, gegeven door den pianist Harold Bauer en den violoncellist Pablo Casals.

Volmaakt eens was ik het met de fluisterend gesproken woorden, — van ganscher harte leverde ik mijn aandeel in het applaus, want... het zijn kunstenaars van de hoogste orde, die Zaterdagavond aan het woord waren: eenig in samenspel, eenig in begeleiding, eenig in opvatting en voordracht, eenig in technische vaardigheid; van ware kunst heeft het in grooten getale opgekomen kunstminnend publiek dan ook genoten.

Met stille aandacht werd geluisterd naar

Het optreden van pianist Harold Bauer en cellist Pablo Casals op 12 januari 1907 viel bij de recensent duidelijk wél in goede aarde. (G&E 16-1-1907)

de rillingen langs de rug waren daarbij een vast bestanddeel. De voorstellingen van licht toneel onderscheidden zich ook doordat na afloop vaak de voetjes van de vloer konden. De advertentie kondigde dan aan: *Bal na onder leiding van een dansmeester.*

‘Meeslepende zeggingskracht’

Een toneelvorm die zich in het Hilversum van 1907 ook in populariteit mocht verheugen was de voordrachtskunst. Nationale beroemdheden als Albert Vogel en Willem Royaards, die in de grote stad hun thuisbasis hadden, kwamen voor een optreden regelmatig naar Hilversum. In het Concertgebouw naast het Hof van Holland gaf op 17 oktober Willem Royaards een ‘Shakespeare-avond’. Wat bracht deze voordrachtskunstenaar ten gehore? Het 3e en 4e bedrijf uit ‘Koning Richard II’, waarin de koning wordt ontroond, en uit de ‘Koopman van Venetië’ het 4e bedrijf: Shylock voor het gerecht. Uit het 3e bedrijf van ‘Julius Caesar’ declameerde Royaards de zogeheten Forumscène. Een andere naam die, ook na een eeuw, nog een bekende klank heeft is die van Eduard Verkade. Op 9 december declameerde ook hij in het Concertgebouw uit Hamlet, in de vertaling van Jacobus van Looij. Eerder die maand was Nederlandstalige literatuur aan de beurt geweest. *De Gooi- en Eemlander* schreef daarover: *Het is zeer te jammeren dat Hilversum niet meer belangstelling getoond heeft*

Drank

Bij volksfeesten werd over het algemeen nog meer gedronken dan 'door de week' en niet alleen door mannen. De in de Hilversumse villa 'Bouwzicht' wonende jonkvrouwe Henriëtte Sarah Hartsen had zich gericht op bestrijding van drankmisbruik bij vrouwen. Voor de behandeling van dronkzuchtige dames had de schatrijke freule de villa 'Ouden Engh' aan de Hoge Naarderweg laten inrichten. Niet alleen vrouwen, maar ook kinderen werden onvoldoende tegen alcohol beschermd. In de reportage over kinderwedstrijden tijdens een volksfeest schreef de krant: Een er van, waar aan men zich met recht kon ergeren was een wedstrijd in het hardlopen, voor jongens beneden 12 jaar. Het moest zijn hardlopen met hindernissen en deze hindernissen bestonden in het aansteken van een sigaar en het even verder uitdrinken van een glas bier. Het moet, gaat de krant verder, toch wel treurig gesteld zijn met het opvoedkundig inzicht van de leden eener feestcommissie, als zij bij een wedstrijd voor kinderen door de deelnemers bier en sigaren laten gebruiken. Alcoholgebruik door kinderen was eerder regel dan uitzondering en dat baarde velen zorgen. Een ingezonden brief in de krant in juli: De zoo gevoelige en onvolkomen ontwikkelde kinderhersen ondervinden in zeer hoge mate den schadelijken invloed van den alcohol. De veel verbreide gedachte dat wijn en bier het kind sterker doen worden, is op geen enkele waarneming gebaseerd, en in lijnrechte tegenspraak met de waarheid. Niet de ouders, aldus de brieveschrijver, maar de onderwijzers moeten hier optreden: De school is de plaats waar den kinderen moet ingeprent worden een heiligen afkeer van alles wat alcohol is.

in den voordrachtsavond van werken van Hollandsche en Vlaamsche dichters, Maandagavond in het Concertgebouw door Truus Post en Gérard Arbous. Slechts een twintigtal aanwezigen hebben genoten van het werkelijk schoone, dat geboden werd. En verder: Met meeslepende zeggingskracht, met diep gevoel werden door de kunstenaressen en den kunstenaar het tiental op het programma vermelde nummers ten gehore gebracht. Aangrijpend mooi werden de verschillende gedichten voorgedragen en diep was de indruk door de voortreffelijke declamatie. Misschien waren deze voordrachtsavonden voor de meeste Hilversummers toch wat hoog gegrepen. Voor de volledigheid moet vermeld dat een jaar eerder, in 1903, weer een andere vorm van toneel gestalte gekregen had, het Openluchtspel. De Hilversumse Amy Grothe-Twiss was in 1903 begonnen met het geven van voorstellingen in de openlucht. Twee locaties bleken daarvoor geschikt: de tuin van de buitenplaats De

Zwaluwenberg en de tuin van mevrouw Grothes eigen villa Corvin in het Suzannapark.

Een nieuw tijdverdrijf. de sport

Sport was een tijdverdrijf dat alleen de welgestelden zich konden veroorloven. Neem de voetbalsport! Hilversum kende één club waar het uit Engeland overgewaaid 'football' werd beoefend, 'Victoria'. Een oudere voetbalclub was toen inmiddels al opgeheven, in 1900. Dat was de 'Hilversumsche Football Club 't Gooi' geweest. Maar in 1907 was er alleen nog maar 'Victoria', dat begonnen was in de tuinen van enkele villa's aan de 's-Gravelandseweg. Via de Groenelaan verhuisde de club in dit jaar naar de Wernerlaan, waar toen nog nauwelijks huizen stonden. Reeds enkele jaren later schoot de voetbalsport wortel in de Bloemenbuurt en begon 'Rapiditas' op een terrein aan de Begoniastraat. Op de Lage Naarderweg ging weer een andere vereniging spelen, 'Voorwaarts', en dat leidde tot ongeveer twintig clubs in de jaren '30. We kennen allemaal de stormachtige ontwikkeling die het voetbal sindsdien heeft doorgemaakt.

Ook de dames deden mee

Bij een andere tak van sport is de ontwikkeling tegengesteld geweest. In het begin van de 20^e eeuw was het kegeleen een sportief tijdverdrijf waar niet alleen vele heren maar ook dames plezier aan beleefden. Op 2 februari 1907 opende Hotel 'Du Commerce' op nummer 28 in de Stationsstraat haar nieuwe banen met een 'vrije baan wedstrijd' die drie weken duurde, van zaterdag 23 februari tot en met maandag 18 maart. De krant gaf op 20 maart de volgende uitslag: 1^e plaats 'Recht Vooruit'. Dit was een Hilversumse kegelclub met C.A.M. Opmeer als voorzitter. De 2^e prijs ging

Hotel Gooiland, rechts op de foto, had ook een eigen kegelbaan. Niet zo verwonderlijk; hotelier C. Opmeer was voorzitter van kegelclub 'Recht Vooruit'. Geheel links hotel De Gouden Leeuw aan het begin van de Emmastraat. (coll. SAGV)

naar 'De Vliegende Bal', 'Gooilust' (aardige naam voor een kegelclub) werd 3^e en de vereniging T.O.P. behaalde de 4^e prijs. Op 27 maart organiseerde 'Du Commerce' zelfs een kegelwedstrijd voor dames. Ook Hotel 'Gooiland' beschikte over een kegelbaan. Daar hield op 16 januari 'Houdt Plank' een toernooi en nog geen jaar later, op zondag 15 december, was die club er weer met een toernooi.

Er is nu, na een eeuw, in Hilversum nog maar één kegelbaan in gebruik, de baan in de sociëteit 'De Unie' aan de 's-Gravelandseweg. Daar werpen sociëteitsleden, verspreid over een achttal clubs, regelmatig de grote houten ballen van zeven kilo in de hoop een 'negen' te werpen en 'poedels' te vermijden. De oudste van die clubs werd tijdens het hoogtij van de kegel-sport in 1907 opgericht, op 7 maart om precies te zijn, maar dat nieuws heeft de toenmalige Gooi- en Eemlander kennelijk niet bereikt. Deze club, Plumo, vierde dit jaar op feestelijke wijze haar eeuwfeest.

— Zondagmiddag heeft in hotel Du Commerce, Stationsstraat alhier, de feestelijke opening plaats van het groot internationaal kegel-concours, dat aldaar gedurende eene geheele maand wordt gehouden.

Met het oog op de vele inschrijvingen en het drukke bezoek, dat verwacht wordt, zijn de kegelbanen nog met een vermeerderd, zoodat thans op drie fraaie banen de strijd zal worden gestreden. Een zeer uitgebreide collectie prijzen, waaronder tal van zilveren kransen, verguld zilveren en zilveren medailles, groote zilveren beker, zilveren tafelwerk, schilderijen enz., is voor dit concours beschikbaar gesteld. Een muziekgezelschap uit Amsterdam luistert morgen de feestelijkheden op met een matinee en avond-concert.

In de maand augustus was er zelfs een internationaal kegel-concours in hotel Du Commerce. (G&E 3-8-1907)

Tennis, hockey en korfbal

Een andere sport waar dames actief aan deelnamen was 'lawntennis', een spel dat evenals voetbal vanuit Engeland hier geïntroduceerd was. In 1907 was op tennisbanen van het 'Melkhuisje' op de Bussumergrintweg en op particuliere banen aan de 's-Gravelandseweg al een druk tennisleven tot bloei gekomen. De tennisclub HLTC 'Het Melkhuisje' bestaat nog steeds en was in de laatste decennia van de vorige eeuw internationaal bekend door haar toernooi met bekende profspelers.

Een echt 'gemengde' teamsport was en is korfbal. Teams van twaalf spelers bestaan voor de helft uit dames. Het was in 1907 een zeer jonge tak van sport, want ene Nico Broekhuysen had korfbal pas vijf jaar eerder in ons land binnengehaald. Op zondag 29 september werd in Hilversum voor het eerst gekorfbald door de Gooische Sport-Club. Die club heeft waarschijnlijk niet lang bestaan, maar in 1910 richtte de heer Plesman 'Excelsior' op. Deze korfbalvereniging heeft rond 1990 samen met 'De Zwaluwen' een nieuwe club ge-

Het oorspronkelijke Melkhuisje aan de Bussumergrintweg. De journalist en jeugdboekenschrijver Jan Feith was in 1907 secretaris van de HLTC. (coll. Museum Hilversum)

Hockeys van de HMHC voor hun eerst clubhuis aan de spoorlijn naar Bussum.

sticht die 'De Corvers' heet en die het korfbal in Hilversum levend houdt.

In 1904 werd opgericht de Hilversumsche Mixed Hockey Club, die deze ook uit Engeland overgekomen sport ging beoefenen op een terrein van de bekende firma H. Puik langs de spoorlijn naar Bussum. De hockeysport is 'mixed', zij het dat de dames en heren aparte elftallen vormen die ieder hun eigen competitie spelen. Drie jaar na de oprichting verhuisden de hockeys naar het Groene Laantje, waar ook al de voetbalclub 'Victoria' haar domicilie had. De HMHC bestaat nog steeds en heeft sinds 1975 haar velden aan het Loosdrechtse Jagerspaadje, waar zij opnieuw voetbalvereniging 'Victoria' als buurman heeft.

Schieten, schaatsen en schaken

Schietverenigingen zijn er in Hilversum niet meer. Honderd jaar geleden was er Scherpschuttersvereniging 'Koning Willem III', die schoot op een baan van Hotel 'De Berg' aan de 's-Gravelandseweg 66, tegenover het huidige kantongerecht. Enigszins verwand aan deze club was de Nederlandsche Weerbaarheids Vereeniging. De leden van deze para-militaire vereniging zetten zich vrijwillig

Gewijzigde voorwaarden van toetreding als lid der Ijsbaan Craailoosche Brug.

Het Bestuur der Vereeniging tot Exploitatie van de IJbaan nabij de Craailoosche Brug maakt bekend, dat voortaan geen abonnementskaarten sullen werden afgegeven maar dat daarvoor in de plaats gesteld sullen werden bewijzen van lidmaatschap.

Als leden sullen werden beschouwd:

- a. Houders van familiekaarten (boven 18 jaar).
- b. Personen boven de 18 jaar (houders van personeelskaarten).

Houders van familiekaarten à f l.— hebben tevens recht op twee dameskaarten en bijkaarten voor hunne kinderen beneden 12 jaar, terwijl zij bovendien bijkaarten kunnen verkrijgen voor **inwonende** jongelui van 12—18 jaar tegen betaling van f l.— per kaart.

Houders van personeelskaarten (boven 18 jaar) betalen f 2.50.

Jongelui tot 12 jaar, wier ouders niet in het bezit zijn van een familiekaart, kunnen kaarten à f l.— bekomen, van 12—18 jaar à f 2.—.

Alle kaarten zijn strikt persoonlijk.

Zij, die lid worden vóór 1 November a.k. zijn vrijgesteld van entree. Na dien datum wordt f 2.— entree geheven. Aan inwoners van Hilversum en Bussum sullen nimmer dagkaarten worden verstrekt, tenzij men in de termen valt voor werkmanskaarten à f 0.10.

Vreemdelingen sullen te allen tijde geïntroduceerd kunnen worden tegen betaling van f 0.10.

Aanvragen van toetreding als lid gelieve men vóór 1 November a.s. **schriftelijk** in te zenden bij den Secretaris, Koninginneweg 43 te Hilversum, met nauwkeurige opgave van soort en aantal kaarten, welke men wenscht te ontvingen.

HILVERSUM, 24 October 1907. Zij Zeker overzocht:

Dr. E. BOHNEMAN, <i>President.</i>	}	<i>Commissie.</i>
Mr. H. A. VAN DEN WALL BAKE, <i>Vice-President.</i>		
A. SPRENGER, <i>Secretaris.</i>		
C. J. DOUDE VAN THOOSTWIJK, <i>Presidencie-lid.</i>		
Mr. JAN FEITH,		
H. G. MOS,		
P. LUT DEN BOOGAARD,		

in voor de ondersteuning van het leger bij de verdediging van het land. Onder leiding van beroepsmilitairen hielden zij veldoefeningen op de hei en wedstrijden in schijfschieten op een schietbaan.

Het jaar 1907 was een jaar met een 'ouderwetse winter' en de door werkloosheid getroffen dorpsgenoten kregen het zwaar te verduren. De leden van de Vereeniging tot Exploitatie van de Ijsbaan nabij de Craailoosche Brug hadden een reuze tijd. Voor het bestuur van de ijsbaan was dat aanleiding om nog eens kritisch te kijken naar de financiële administratie. Vanaf 1907 werden abonnementen niet meer verkocht. Wie wilde schaatsen, moest lid van de ijsclub worden. Voor losse kaarten diende men 2 gulden neer te tellen, maar 'werkmanskaarten' kostten slechts een dubbeltje.

Voor schaatsen heeft men een paar schaatsen nodig, voor het beoefenen van de hippische sporten een paard. Dat kostte ook toen een hoop geld en deze sport had daarom iets elitairs. De liefhebbers van de paardensport waren lid van de Hilversumsche Carroussel Socië-

Hilversum kende in 1907 al amateurfotografen die in clubverband exposeerden. Op de clubavonden werden gretig de nieuwste fotografische technieken besproken. (G&E 21-9-1907)

teit, waar Geert van Mesdag voorzitter van was. Van Mesdag zat ook in de commissie die haar best deed om ergens in Hilversum een overdekt zwembad te bouwen. Het bad is er gekomen, in 1913.

Er werd al druk geschaakt. Het Hilversumse Schaakgenootschap bestond in ons jaar 1907 al 20 jaar en telde 26 leden. In het nationale schaakwereldje stond het bekend als 'De HS'. De leden kwamen 's winters elke woensdag bijeen in Hotel 'Gooiland' in de Emmastraat. Eén van de actieve schakers van dit genootschap was Benjamin Willem Blijdenstein, die op de imposante buitenplaats 'Vogelenzang' aan de 's-Gravelandseweg woonde. In zijn jonge jaren, in 1873, had deze bankier in de strijd om het Nederlands kampioenschap een gedeelde eerste plaats bereikt. Ook De Gooi- en Eemlander gaf het schaken geregeld aandacht. Kaartspelen, en met name bridge, waren in de kolommen van de krant echter volstrekt afwezig.

Er waren nog meer takken van sport waar Hilversummers een actieve rol vervulden. Wielrennen bijvoorbeeld, en gymnastiek. Het lidmaatschap van de gymnastiekvereniging 'Keizer Otto' kostte 10 cent per week, en je werd getraind door H. van Coevorden, een sergeant-majoor van de infanterie. Voor de duivensporters waren twee verenigingen: 'De Snelpost' en 'De Vrijheid'. In de eerste tien jaren van de vorige eeuw begon 'sport' vrij snel in alle geledingen van de Hilversumse samenleving door te dringen.

Nood van de dorpsgenoten

Het verenigingsleven in onze stad kende dus veel muziek, toneel en sport. Maar Hilversummers richtten zich ook op andere zaken. Veel verenigingen in ons dorp zetten zich in om de nood van dorpsgenoten te

verlichten. Voor het stillen van de onmiddellijke honger was daar de Vereniging tot Warme Spijs-Uitdeling. De huisvesting van de minderbedeelden was de zorg van onder meer de Oranjobond, die heideontginning combineerde met de bouw van goede arbeiderswoningen. Ieder kon van deze bond lid worden voor 25 cent per jaar, de zogeheten kwartguldensleden. De Maatschappij der Weldadigheid had een wel zeer algemene doelstelling: 'De verbetering van de Toestand der lagere Volksklassen'. Jongens die niet wilden deugen, stuurden de Maatschappij naar de koloniën waar zij onder strakke tucht veldwerk moesten verrichten. Oudere vrouwen waren het doelwit van het St. Annagesticht, de Vrouwenbond richtte zich daarentegen op de bescherming van de jonge meisjes. Meer in het algemeen wilde deze bond het 'zedelijk bewustzijn' van deze meisjes verhogen. De Nederlandse Kinderbond zag primair het kind als werkterrein met als oogmerk: 'Het aankweken van liefde voor alle levende schepselen bij kinderen van elke stand en elke gezindheid'. De vereniging voor Onderlinge Vrouwenbescherming kwam op voor de ongehuwde moeders, de 'verlaten' vrouwen en de buiten echt geboren kinderen. De internationaal georganiseerde vereniging 'Mettray' ontfermde zich over de verwaarloosde kinderen van alle gezindten.

Op de Gooise heide was in Hilversum een wel zeer veelkleurig landschap van filantropische instellingen ontstaan. Ook honderd jaar geleden kon men het overzicht alleen maar behouden door er een 'overkoepelende' organisatie overheen te zetten: de Centrale Raad voor Hulpbetoon en Armenzorg. Deze Raad bedoelde centralisatie te verkrijgen van en samenwerking te bevorderen tusschen te Hilversum bestaande en op te richten armbesturen, verenigingen, genootschappen of instellingen welke zich met hulpbetoon of armenzorg bezighouden, zoomede alle weldenkenden er toe te brengen geen hulp te verlenen dan na voorafgaand grondig onderzoek.

In het bestuur van deze Centrale Raad waren de armbesturen van alle Hilversumse geloofsrichtingen vertegenwoordigd. Verder treffen we er op persoonlijke titel vele notabelen uit ons dorp aan zoals G. van Mesdag, B.W. Blijdenstein, Johan Geradts en nog een kleine 30 anderen. Van Mesdag werd voorzitter, burgemeester Gülcher erevoorzitter.

